

OORKONDEN EN MEDEDEELINGEN

DOCUMENTEN BETREFFENDE

DE BRUGSCHE DRUKKERS

UIT DE 16^e EEUW.

II. Erasmus vander Eecke.

De drukker, wiens leven en werk wij hier nader willen belichten, werd in of om het jaar 1519, waarschijnlijk te Brugge, geboren¹. Zijn familienaam wordt in de oorkonden op verschillende wijzen geschreven, namelijk : vander Eecke, vander Eecken, Vereecke, Verheecke, Vareecke, Varheecke, Verreecke, Verreecken, alsmede de gelatiniseerde vormen Verreecius en Querceus. Duidelijkheidshalve gebruiken wij steeds de eerstvermelde spelling. Of zijn vader Jan dan wel Nikolaas heette is niet duidelijk². Al vroeg moet hij zijn ouders of een van hun beiden verloren hebben, want in 1534, toen hij dus vijftien jaar oud was, werd hij opgenomen in de stedelijke Bogardenschool³, waarin alleen weeskinderen aanvaard werden. Kort daarop ging hij in de leer bij den bekenden Brugschen drukker, Hubrecht de Croock⁴. Alles schijnt er op te wijzen, dat hij aldaar zijn volledigen leertijd, die hoogstens zes jaar duurde, zal doorgemaakt hebben, zoodat

(1) Voor wat den geboortedatum aangaat zie : Document nr. 2 ; voor wat de geboorteplaats betreft zie : Document nr. 4 waar Erasmus vander Eecke als ingeboren poorter van Brugge betiteld wordt.

(2) Vgl. Documenten nrs. 2, 4.

(3) Vgl. Document nr. 2.

(4) Vgl. Document nr. 1. — Over de Croock zie o. m. : A. Visart de Bocarmé, *Recherches sur les imprimeurs brugeois*, blz. 23-26.

hij rond 1540, hetzij op ongeveer een en twintigjarigen leeftijd, voldoende vakkennis had verworven om voortaan op eigen krachten het drukkersberoep uit te oefenen. Nu kon hij zich als meester vestigen ofwel zich als knecht verhuren. Dit laatste was den gewonen gang van zaken en aan dezen algemeenen regel zal Erasmus vander Eecke voorzeker geen uitzondering gemaakt hebben. Na volbrachten leertijd is hij waarschijnlijk bij de Croock voort blijven werken.

Wat hiervan ook moge zijn, in ieder geval verbleef Erasmus vander Eecke in 1544 te Brugge en had er met Robert Wouters een vennootschap aangegaan voor het oprichten en het uitbaten van een boekhandel en een drukkerszaak in deze stad. Daar zij echter over weinig middelen beschikten, deden zij op de stadsregeering beroep om steun, waarbij zij verscheidene argumenten lieten gelden. Aldus betoogden zij, dat het tot stand komen van een nieuw boekhandels- en drukkersbedrijf de stad Brugge tot eere zou strekken, want deze plaats was maar « qualicke ghestoffeert van bybliopolen, bouckverkoopers ende prenters ». Enkel twee of drie dergelijke bedrijven waren er gevestigd en deze verhandelden daarbij slechts artikelen van weinig aanzien, zooals : liedjes, refereinen, kleine Vlaamsche boekjes, bedevaartvaantjes, schildjes en andere soortgelijke onbelangrijke zaken. Van hun kant zouden zij beter doen. Als proeve van hun bekwaamheid hadden zij in deze stad onlangs een schoon Latijnsch boek gedrukt, getiteld : *Patrocinium pupillorum minorum et prodigorum*⁵, alsmede eenige evaluatieboekjes of tarieven voor de koersberekening en de bepaling van de muntwaarden, zooals nooit iemand voor hen ooit te Brugge had gedrukt. Aan hun verzoek gaf de stadsregeering een gunstig gevolg : op 27 Juni 1544 besliste zij jaarlijks een bedrag van vier pond groot als toelaag uit te keeren en dit zoolang beide requestanten samen hun

(5) Over dit boek zie verder blz.

bedrijf te Brugge zouden uitoefenen en aldaar met hun gezin gevestigd bleven ⁶.

Hierop zijn Erasmus vander Eecke en Robert Wouters overgegaan tot de uitvoering van hun plan. Nog in hetzelfde jaar 1544 drukten zij te Brugge een posthuum werk van Stephanus Comes ⁷, waarvan de uitgave bezorgd werd door den Brugschen humanist, Anton van Schoonhove ⁸ en als titel heeft : *Stephani Comitiss Bellocassii sylvula carminum, non minus docta quam jucunda. Cum nonnullis epitaphiis Marci Laurini et Iohannis Lodovici Vivis. — Brugis, typis Roberti Gualteri & Erasmi Verreeckii, sociorum typographorum. M.D.XLIIII* (Zie afbeelding I). Van dit zeer zeldzaam boekje, dat heel wat bijzonderheden over verscheidene Brugsche figuren uit de eerste helft van de zestiende eeuw bevat, is slechts één, dan nog onvolledig, exemplaar bekend, voorhanden op de Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent (res. 435). Het is een in-4°, behelzende vier katernen van acht ongenummerde bladzijden en gemerkt A-D2. Iedere bladzijde is 14,6 cm. hoog. Na de vierde katern breekt het af, zoodat het boekje in complete toestand waarschijnlijk minstens één katern meer telde.

Hiermede hadden onze drukkers aan de gestelde vereischten voldaan : zij hadden te Brugge « eene scoone wynde upgestelt » en « gheneerden » zich met het drukken en verkoopen van boeken. Dientengevolge keerde de stadsregeering kort daarop de beloofde toelaag uit ⁹.

Wis en zeker zijn Erasmus vander Eecke en Robert Wouters dus in 1544 te Brugge als zelfstandige drukkers werkzaam

(6) Vgl. Document nr. 3.

(7) Over Stephanus Comes, Latijnsch dichter, zie : *Biographie nationale, publiée par l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique*, tom. IV (Brussel, 1873), kol. 313-314.

(8) Over dezen humanist zie : A. R o e r s c h, *Etude sur Antoine de Sconhove*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. LXVII (1924), blz. 139-172.

(9) Vgl. Document nr. 5.

geweest. En toch staat geen van beiden als lid van het librariërs-gild ingeschreven, hetgeen voor het vrij uitoefenen van hun bedrijf toch een vereischte was! Hoe die tegenstrijdigheid te verklaren is, blijft vooralsnog voor ons een raadsel.

Het is nochtans bij deze eene uitkeering van toelaag door de Brugsche stadsregeering gebleven. Dit wijst er op, dat onze drukkers hun vennootschap verbroken of de Zwinstad verlaten hebben. En inderdaad, de laatste veronderstelling zal zich voorgedaan hebben. Trouwens, twee jaar later vinden wij beide drukkers te Gent, waar zij samen een uitgave van het Nieuwe Testament in het licht geven. Het titelblad van deze uitgave luidt: *Sanctum Iesu Christi Evangelium secundum Matthaeum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Ioannem. Acta Apostolorum. — Gandavi, Roberto Gualteroto ac Erasmo Querceo typographis. Anno M.D.XLVI.* Op dezen titel afgaande, zou men denken, dat het hier enkel om de vier eigenlijke evangeliën en de Handelingen der Apostelen gaat. Maar het onderhavige boek bestaat uit twee deelen, ieder deel met een afzonderlijk titelblad en met eigen foliatie. Nochtans vormen beide deelen samen maar één stuk, waarvan de katernen doorlopend gemerkt zijn: A - Ff ^{IIII}. In het tweede deel komt dan het vervolg van het Nieuwe Testament, namelijk: de brieven van de Apostelen en de Openbaring van Johannes, zooals overigens door het aparte titelblad wordt aangegeven: *Pauli Apostoli Epistolae: ad Romanos, ad Corinthios II, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses II, ad Timotheum II, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos. Epistolae Catholicae: Iacobi, Petri II, Ioannis III, Iudae. Apocalypsis Beati Ioannis, alsmede achteraan een Index epistolarum et evangeliorum quae e veteri et novo testamento excerpta, in templis dominicis & aliis festis diebus leguntur, iuxta consuetudinem ecclesiae Parisiensis & Romanae...* Alles samen vormt dit een keurig gedrukt

in-12° van 186 + 137 genummerde folio's plus 18 ongenummerde bladen voor den *Index*. Ieder blad meet 12,9 cm. hoog. Onderhavig boekje schijnt eveneens zeer zeldzaam te zijn, want totnogtoe kan slechts één exemplaar aangewezen worden, te weten : op de Bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent (G. 221) ¹⁰.

In hetzelfde jaar 1546 heeft Erasmus vander Eecke nog twee andere drukken van uit Gent de wereld ingezonden. Voor eerst een uitgave van de zes bekende comedies van Publius Terentius, naast Plautus den voornaamsten Romeinschen blijspeldichter († 159 voor Christus), getiteld : *P. Terentii Aphri comœdiae sex. — Gandavi. Anno M.D.XLVI*. Ieder comédie vormt een afzonderlijk deeltje, met eigen titelblad en, op één deeltje na, met telkens herbeginnende signaturen. Daarenboven komt op het laatste blad van vijf deeltjes ieder keer het adres voor : *Gandavi. Excudebat Erasmus Quercus*. Vooraan, onmiddellijk na het eerste, algemeen titelblad, gaat aan het eerste tooneelstukje een kort levensbericht vooraf van Terentius, getiteld : *P. Terentii vita ex libro primo Petri Criniti de Poetis Latinis*. Deze uitgave, typografisch even keurig verzorgd als de hooger aangehaalde werken van Erasmus vander Eecke is een in-8°, bestaande in het geheel uit 168 ongenummerde folio's van 16,1 cm. hoog. Dit aantal bladen is als volgt onderverdeeld. Het eerste deeltje, met het tooneelstukje *Andria*, behelst 30 bladen, gemerkt A - D 5. Het tweede deeltje, met als titelblad : *P. Terentii Aphri Eunuchus. — Gandavi. Anno M.D.XLVI*, telt eveneens 30 folio's, foutievelijk gesigneerd : Aa - Cc 4. Het derde : *P. Terentii Aphri Heautontimorumenos. — Gandavi. Nno [sic] M.D.XLVI*, heeft 28 bladen, gemerkt : a - d 3. Het vierde : *P. Terentii Aphri Adelphi. — Gandavi. Anno M.D.XLVI*, en het vijfde : *P. Terentii Aphri*

(10) De kennis van dit Nieuwe Testament danken wij aan prof. dr. R. F. Apers, hoofdbibliothecaris van de Gentsche Universiteitsbibliotheek.

Hecyra. — *Gandavi*. Anno M.D.XLVI, hebben onderscheidenlijk 27 en 25 bladen, die doorlopend gesigneerd zijn : aa - gg 3. Het zesde deeltje ten slotte : *P. Terentii Aphri Phormio*. — *Gandavi*. Anno M.D.XLVI, beslaat 28 bladen, gemerkt aaa - ddd 3. Ook van deze Terentiusuitgave is slechts één exemplaar bekend, dat op de bibliotheek van de Rijksuniversiteit te Gent bewaard wordt (res. G. 201) ¹¹.

Het andere boek, dat Erasmus vander Eecke in 1546 te Gent gedrukt heeft, was een nieuw werk van den beroemden Brugschen rechtsgeleerde, Joost de Damhoudere ¹², met als titel : *Subhastationum compendiosa exegesis D. Iodoci Damhouderii Brugensis, utriusque iuris doctoris, senatui Brugensi a consiliis excommunis cateruae scribentium opinionibus desumpta. In laudem hispanicae nationis quae in Flandria nostra iam olim fixa sede celeberrimam negotiationem exercet, auctoris declamatio panegyrica. Adiecto elencho verborum rerumque memorabilium. Cum gratia et privilegio imperiali*. — *Gandavi*. Anno M.D.XLVI. Het is een mooi en verzorgd in-4°, behelzende in 't geheel 62 bladen, met op het voorlaatste blad het adres : *Gandavi Erasmus Querceus excudebat*. Evenals de andere drukken van Erasmus vander Eecke is ook dit werk zeer zeldzaam ¹³.

Het dient opgemerkt, dat de twee laatstgenoemde boeken

(11) Ook deze druk van Erasmus vander Eecke werd ons aangewezen door prof. dr. R. F. Apers, wien wij hier openlijk onzen oprechten dank betuigen voor zijn heel bijzondere belangstelling in ons werk.

(12) Over Joost de Damhoudere zie het overzichtelijke artikel van prof. mr. E. I. Strubbe in : *100 Grootte Vlamingen*. Vlaanderens roem en grootheid in zijn beroemde mannen, blz. 123-125. Antwerpen, 1941.

(13) Het enige aan ons bekend exemplaar bevindt zich op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel (fonds Van Hulthem). Deze druk is keurig beschreven in F. Vanderhaeghen, *Bibliographie gantoise*. Recherches sur la vie et les travaux des imprimeurs de Gand (1483-1850), tom. I, blz. 105. Gent, 1858 ; alsook in *Bibliotheca Belgica*. Bibliographie générale des Pays-Bas..., première série, tom. VIII, D 28. Gent - 's Gravenhage, 1880-1890.

door Erasmus vander Eecke alleen zijn uitgegeven. Van de samenwerking met Robert Wouters is hierbij geen sprake meer. Dit wijst er op, dat hun vennootschap in den loop van het jaar 1546 moet uiteengevallen zijn. Wat hiertoe aanleiding mag gegeven hebben, is echter niet te zeggen. Zijn de twee drukkers wellicht in oneenigheid gekomen of zijn zij in der minne van elkander gescheiden? Is Robert Wouters misschien naar een andere plaats vertrokken of is hij gestorven? Wat hiervan ook moge zijn, er is van hem verder, noch te Gent, noch elders, geen spoor meer te ontdekken.

Of het onzen drukker, nu hij alleen stond, te Gent niet meegevallen is? Zeker is, dat hij de stad aan Leie en Schelde al spoedig heeft verlaten, zich opnieuw te Brugge is komen vestigen en aldaar in 1547 lid geworden is van het gild der librariërs¹⁴. In de laatstgenoemde plaats is hij dan verder voorgoed gebleven en heeft er tot zijn dood gewoond en gewerkt. Hij overleed namelijk tusschen 8 en 15 Juli 1554 en werd op de Onze-Lieve-Vrouwenparochie van de Zwinstad begraven¹⁵. Bij zijn verscheiden liet hij niets dan schulden na; ook bij het librariërgild stond hij in het krijt wegens een jaar achterstallig gildegeld en was hij niet in staat zijn doodschuld te betalen¹⁶.

Toen hij ongeveer zes en twintig jaar oud was en zich samen met Robert Wouters als meester-drukker te Brugge had gevestigd, is Erasmus vander Eecke in het huwelijk getreden met Maria van Steentaste, dochter van Pieter¹⁷. Of er uit dezen echt kinderen geboren zijn, is ons niet bekend.

Over zijn activiteit als drukker gedurende de ongeveer acht jaar die vander Eecke te Brugge werkzaam is geweest, kunnen wij het volgende mededeelen.

(14) Vgl. Document nr. 6.

(15) Vgl. Brugge, parochiaal archief van de Onze-Lieve-Vrouwenkerk, *rekeningen van de kerkfabriek over de jaren 1530-1569*, blz.

(16) Vgl. Documenten nrs. 16, 17, 18.

(17) Vgl. Document nr. 4.

Vooreerst heeft hij rond 1548 een kaart gedrukt voor een loterij ten voordeele van de twee stadsweezenhuizen van Brugge : de Bogardenschool en de Sint-Elisabethschool. Deze loterij had plaats in 1550 of wellicht het jaar te voren¹⁸. Een exemplaar van de loterijkaart was rond het midden van de verleden eeuw in 't bezit van den Brugschen geschiedschrijver, kanunnik C. Carton, welk exemplaar bekend was aan den Gentschen bibliograaf, Ferdinand Vanderhaeghen, die er de hiervolgende beschrijving van medegedeeld heeft¹⁹ : « Cette pièce est de deux feuilles, de format in folio, imprimées au recto seulement. Elle contient d'un côté la description minutieuse des objets précieux mis en loterie pour venir en aide aux écoles des orphelins, et de l'autre côté se trouvent deux grandes planches en bois. Sur la partie supérieure de la seconde feuille, le graveur a représenté une vue générale de l'Ecole des Bogards, et une procession des enfants des deux sexes entretenus dans cet établissement, accompagnés de leur maîtres et maîtresses ; sur la partie inférieure, on donne le dessin des principaux prix à gagner dans la loterie. Ce placard intéressant porte pour titre et pour souscription : *Loterie binnen der stede van Brugghe. — Gheprent te Brugghe by Erasmus Verreecke, fyguersnyder, wonende in de Wapenmakersstrate*. L'annonce de cette loterie ne porte pas de date d'impression, mais il y est dit, que c'est après 30 ans d'existence qu'on s'est vu forcé de recourir à ce moyen, pour subvenir aux frais de l'entretien des orphelins. Or, cette école des Bogards fut instituée en 1510. La pièce doit donc avoir paru vers 1540 ». Waar de geleerde bibliograaf enkel en alleen van de Bogardenschool spreekt, is hij natuurlijk mis, want meisjes, zooals op de voorstelling zijn aangegeven,

(18) Vgl. L. Gilliodts, *Inventaire diplomatique des archives de l'ancienne école Bogarde à Bruges...*, tom. II, blz. 102-109, tom. III, blz. 1008. Brugge 1899-1900 — uitgave van ons Genootschap.

(19) Vgl. F. Vanderhaeghen, a. w., tom. I, blz. 103-104.

werden in deze school niet aanvaard. Ook waar hij het heeft over den datum der oprichting van de Bogardenschool en den druk van de loterijkaart, is hij slecht ingelicht. Overigens zal Erasmus vander Eecke deze kaart niet alleen gedrukt, maar voorzeker ook wel gegraveerd hebben²⁰, doch de teekening hiervoor kwam van den bekenden schilder Lancelot Blondeel²¹.

In 1550 drukte Erasmus vander Eecke nog de nieuwe verordening met de gewijzigde tarief van de tolrechten te Brugge. Dit werkje, bestaande uit 12 ongenummerde bladen, is getiteld: *Nieuwe ordonnantie van der veranderinghe van den pontghelde in stickgelde van den tollén binnen der stede van Brugghe. — Ghedruct by Erasmus Verreecke, figuersnyder, wonende by Tsconincxbrugghe in Den Franschen Schild. Ende daer vynt men ze te coope*. Wijlen L. Gilliodts, stadsarchivaris te Brugge († 1915), bezat een exemplaar van deze ordonnantie en heeft er den volledigen tekst van gepubliceerd²². Langs diens weduwe om is de boekenverzameling van wijlen Gilliodts overgegaan naar den heer Jules Costenoble, te Brugge (Sint-Pieters), die het bewuste exemplaar bij onze navraag niet heeft kunnen terugvinden.

Voor het bestuur van de Brugsche Bogardenschool heeft Erasmus vander Eecke nog in 1551 twaalfhonderd exemplaren van een niet nader te bepalen boek gedrukt en in 1552

(20) Niet alleen op de bovengenoemde loterijkaart maar ook nog op een gedrukte ordonnantie van 't jaar 1550 betiteld onzen drukken zich als *figuersnyder*.

(21) Vgl. Brugge, stadsarchief, *fonds van de Bogardenschool, rekeningboek van den boekhouder over de jaren 1538-1550 : journaal over het dienstjaar 1547 (Febr. 2) — 1548 (Febr. 2)*, blz. 24: « Betaelt Lancelot, de schildere, voor 't maken van het patron van den quaerte van der loterye: 8 s. 4 gr. ».

(22) Vgl. L. Gilliodts, *Cartulaire de l'ancien grand tonlieu de Bruges*. Recueil de documents concernant le commerce intérieur et maritime, les relations internationales et l'histoire économique de cette ville, tom. I, blz. 156-164. Brugge. 1908 — uitgave van ons Genootschap. -- Zie ook: Documenten nrs. 7, 8.

daarenboven zevenhonderd exemplaren van de Zeven Boetsalmen ²³.

STEPHANI COMITIS BELLOCASSII

Syluula carminum, non minus do-
cta quàm iucunda.

Cum nonnullis Epitaphijs Marci Laurini
& Iohannis Lodouici Viuis

NOLITO MERGI

SI FORTVNA TONAT,

BRVGIS,
Typis Roberti Gualteri & Erasmi Verrecekij
sociorum typographorum.
M. D. XLIII.

*Titelblad van Stephanus Comes' Syluula carminum...,
door E. vander Eecke en R. Wouters in 1544 te Brugge gedrukt.*

(23) Vgl. Document nr. 13.

In hetzelfde jaar 1552 kreeg hij ook opdracht van de Brugsche stadsregeering voor het drukken van 1700 kaarten betreffende wijzigingen van de stedelijke jaarmarkten, gesteld in het Vlaamsch, het Fransch en het Engelsch ²⁴.

Daarenboven heeft vander Eecke nog een boekje gedrukt, op een vijfhonderdtal exemplaren, handelend over het afsterven van Maarten Luther en samengesteld door een Protestantsch predikant, alsmede een apocrief epistel van Sint Paulus op ongeveer honderd stuks. Tenslotte werden op zijn persen, doch, naar hij althans beweerde, buiten zijn weten en gedurende zijn afwezigheid, verschillende ongeoorloofde refereien gedrukt. Zooals men weet, was het verspreiden van Protestantsche geschriften te dien tijde streng verboden. Welnu, dat onze drukker zich desnietteenstaande hiertoe heeft laten overhalen, mag wellicht toegeschreven worden aan zijn toenmaligen slechten financielen toestand ; het kan echter ook in overeenstemming geweest zijn met zijn politiek-godsdiensige overtuiging. De zaak is in ieder geval uitgelekt, hetgeen onzen drukker met de justitie in aanraking bracht. Gelukkig kwam hij er met de volgende straffen van af : Enkel met zijn hemd gekleed en knielend op een knie moest hij God en de gerechtigheid in de vierschaar van de stad om vergiffenis bidden, terwijl hij een brandende kaars in de hand hield. Daarenboven werd hij verwezen om met een opschrift boven het hoofd op den Burg tentoongesteld te worden en zijn kettische drukken aldaar te zien verbranden. Bovendien zou hij gegeeseld worden tot het bloed hem uitbrak. Tenslotte was het hem verboden in de eerstkomende vier jaar de stad ooit te verlaten ²⁵.

Welgesteld is Erasmus vander Eecke nooit geweest. Dit kan men gemakkelijk afleiden uit de omstandigheden, dat hij

(24) Vgl. Document nr. 11, 12.

(25) Vgl. Document nr. 14.

leerling van de Bogardenschool is geweest, later voorzeker nooit eenig onroerend goed heeft bezeten, in 1554 zich verplicht zag huisraad en drukkersgerief te verpanden²⁶ en tenslotte met schulden bezwaard is overleden.

Door zijn vroegtijdigen dood — hij was amper vijf en dertig jaar oud toen hij stierf — is het verblijf van Erasmus vander Eecke te Brugge niet van langen duur geweest. Toch is hij dikwijls van adres veranderd. Wanneer hij zich in 1544 voor het eerst als meester in deze stad gevestigd had, betrok hij, naar 't schijnt, een huis in de Sint-Jacobsstraat. Een tarief rond dien tijd te Gent door Victor de Dayn uitgegeven en door Pieter de Keyser gedrukt, behelst een lijst van boekhandelaars bij wie dit tarief te koop was. Onder de opgesomde boekhandelaars wordt vermeldt: *Erasmus vander Eecken te Brughe in Sint-Jacopsstrate*²⁷. Nadat hij vervolgens in 1547 definitief in de Zwinstad was komen wonen, vernemen wij dat hij rond 1548 een huis in de Wapenmakersstraat betrok en in 1550 gedomicilieerd was in het huis, genaamd *De Fransche Schild*, langs de huidige Spinolarei, tegenaan de Koningsbrug²⁸. Daarna moet hij nogmaals van woonst veranderd zijn, want bij zijn overlijden, in 1554, werd hij, zooals reeds gezegd, op de Onze-Lieve-Vrouwenparochie begraven.

Als lid van het librariërs-gild heeft Erasmus vander Eecke geen bijzondere rol gespeeld. Er dient evenwel opgemerkt, dat hij waarschijnlijk gedurende het jaar 1552 lid van het corporatiebestuur geweest is, want bij de afhooring van de

(26) Vgl. Document nr. 15.

(27) Vgl. F. Vanderhaeghen. a.w. tom. I, blz 103, en voor de beschrijving van het bovengenoemde tarief blz. 47-48 onder nr. 46 b.

(28) Over de ligging van het huis, genaamd *De Fransche Schild* vgl. L. Gilliodts, *Les registres des « Zestendeelen » ou le cadastre de la ville de Bruges de l'année 1580*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. XLIII (1893). blz. 59.

gilderekening over het voornoemde jaar²⁹, die op den Maandag na het Driekoningenfeest (6 Januari) 1553 plaats had, was onze drukker tegenwoordig en plaatste hij onderaan de rekeing zijn handteekening (zie afbeelding II).

Als leerling van Erasmus vander Eecke kennen wij Joris Tant. Evenals vander Eecke zelf was hij leerling van de Brugsche Bogardenschool geweest. Na eerst op 12 April 1546 bij een zekeren Jacob Canteline³⁰ uitbesteed geweest te zijn, stuurde de directie van de school hem vervolgens in de leer bij den Gentschen drukker Joost Lambrecht³¹. Blijkbaar kon hij zich echter aldaar niet wennen en liep weg. Tenslotte besteedde het schoolbestuur hem rond Paschen van 't jaar 1551 bij onzen Erasmus³². Of hij het later ooit tot zelfstandig meester heeft kunnen brengen, weten wij niet. In 1563 oefende Joris Tant in ieder geval nog steeds het drukkersberoep uit. Hij woonde toen in een huis, gelegen op den hoek van 't Verbrand Nieuwland en de Timmermanstraat te Brugge en was gehuwd met een zekere Elisabeth de Brune³³.

Ook Robert Wouters — in 't Latijn Robertus Gualterus of

(29) De afhooring van de bovengemelde rekening luidt aldus : « Deze voorgaende rekenynghe was ghepasseert naer costume up de Vercooren Maendach, ten cloostre van den Eechoutte, ter presentie van deken, gouverneur, zorghers ende meer andren, die hieronder gheteekent hebben ». Vgl. Brugge, rijksarchief, fonds van de Brugsche gilden en ambachten, nr. 207, blz. 108 v.

(30) Deze persoon is waarschijnlijk identiek met Jacob Ganteline, weldoener van de Brugsche Bogardenschool, waarvan sprake is in twee akten van het midden der 16e eeuw, vermeld bij L. Gilliodts, *Inventaire diplomatique des archives de l'ancienne école bogarde à Bruges*, tom. II, blz. 485, 642.

(31) Over dezen drukker zie F. Vanderhaeghen, a. w., tom. I, blz. 50-93.

(32) Vgl. Document nr. 10.

(33) Naar aanleiding van den moord op den korendrager Jan Toulet gepleegd door diens broeder, Passchier Toulet, werd de bovengenoemde Elisabeth de Brune als getuige door het stedelijk gerecht van Brugge onderhoord en legde op 25 Augustus 1563 een verklaring af waarvan het begin aldus luidt : « Elizabeth de Brune, d'huusvrauwe van Jooris Tant, prentere van zynen style, oudt 45 jaren of daerontrent, oorconde ghelyck de voorgaende, zecht by hueren eede dat also zou die spreict, wonende in 't Nieulant up 't houcxkin van Themmermanstratken, hoorde 's Disendaechs den 17^{en} van dezer maent... ». Zie : Brugge, stadsarchief, *Schouwboek over de jaren 1554-1584*, blz. 182 v.

Gualterotus — waarmede onzen drukker in 1544 een vennootschap had aangegaan, was een oud-leerling van de Bogardenschool³⁴. Voorzeker hebben beiden samen bij Hubrecht de Croock als gezellen gewerkt. Toen zij in 1544 om toelaag aan de stadsregeering van Brugge verzochten, beweerden zij trouwens reeds het boek *Patrocinium pupillarum minorum et prodigorum* in deze stad gedrukt te hebben. Welnu, het kan niet anders, of het moet in hun hoedanigheid van knechten bij Hubrecht de Croock gebeurd zijn, want het bedoelde boek werd in 1544 op de persen van den laatstgenoemden meester gedrukt³⁵. Wellicht was Robert Wouters, van wien verder niets bekend is, verwant met Cornelis Wouters, alias Gualterus, den rijken kanunnik van de Sint-Donaaskerk te Brugge, afkomstig van Gent en vriend van de bekende humanisten Joris Cassander en Anton van Schoonhove³⁶.

Dat Erasmus vander Eecke voor de Bogardenschool heeft gedrukt, lijkt nogal natuurlijk: hij was trouwens een oud-leerling van deze instelling. Maar het is voorzeker ook geen louter toeval, dat het nieuwe toltarief voor de stad Brugge, waarover hooger gesproken is, bij onzen drukker van de pers kwam. Veeleer mag dit toegeschreven worden aan het toedoen van den geleerden stadspensionaris, Joost de Damhoudere, door wiens bemoeiingen dit nieuwe toltarief tot stand kwam³⁷, aangezien de stadspensionaris met des drukkers

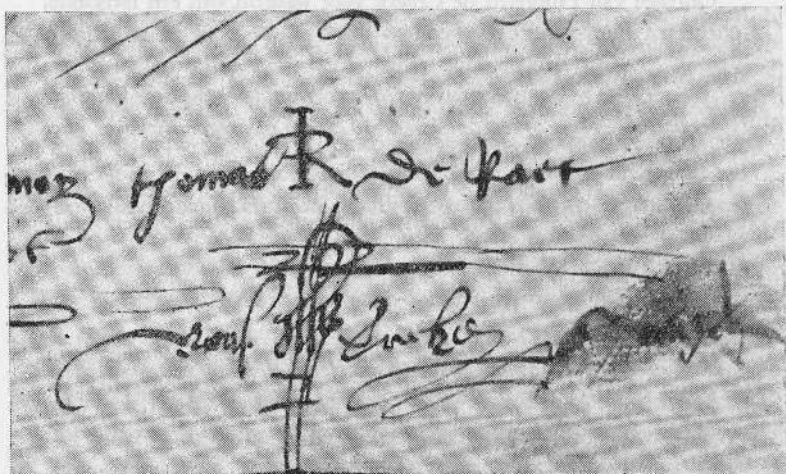
(34) Vgl. Document nr. 3.

(35) Titel en adres van onderhavig boek luiden: *Patrocinium pupillarum minorum atque prodigorum, cupidae legum, canonum, praesisque, iuventuti non tam utile, quam necessarium, D. Jooci Damhouderii Brugensis, U. J. doctoris, senatui Brugensi a consillis...* — *Brugis, Huberto Croco chalcographo, anno M.D.XLIIII*. Het adres wordt achteraan in het boek nogmaals herhaald: *Brugis, typis Huberti Croci, typographi, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo quarto, decimotertio kalend. Maii*. Voor uitvoeriger beschrijving van dit boek zie: *Bibliotheca Belgica...*, tom. VIII, D 21.

(36) Over kanunnik Cornelis Wouters zie: A. C. De Schrevel, *Histoire du séminaire de Bruges*, tom. I, première partie, passim, en A. Roersch, a. w.

(37) Vgl. L. Gilliodts, *Cartulaire de l'ancien grand tonlieu de Bruges*, tom. I, blz. 155-156.

vrouw verwant was ³⁸. Aan deze familiebetrekking mag ook het drukken door vander Eecke van Damhoudere's *Subhastationum*, die in 1546 te Gent verscheen, voorzeker toegeschreven worden. Voor wat eindelijk het drukken van Comes' *Sylvula*

Handteekening van Erasmus vander Eecke.

carminum betreft, kwamen Erasmus vander Eecke en Robert Wouters wellicht daarover in aanmerking wegens de door ons gepresumeerde verwantschap van den laatstgenoemden persoon met kanunnik Cornelis Wouters, die, zooals wij reeds zegden, met den uitgever van het boek, Anton van Schoonhove, nauwe vriendschappelijke betrekkingen onderhield.

A. Schouteet.

(38) Welk familieverband er tusschen Marie van Steentaste en Joost de Damhoudere bestond, weten wij niet. Zeker is althans dat zij met elkander verwant waren. Dat blijkt, ons dunkens, afdoende uit het feit, dat Joost de Damhoudere als voogd van Marie van Steentaste is opgetreden. Vgl. Document n° 4. Volgens het Brugsche stadsrecht moesten de voogden inderdaad tot de naaste familieleden van hun pupillen behooren. Vgl. L. Gilliodts, *Coutume de la ville de Bruges*, tom. I, blz. 85, tom. II, biz. 40, 126, 180, 381. Brussel, 1874-1875. Wat meer is, van Jan de Damhoudere, broeder van den voornoemden Joost, wordt uitdrukkelijk gezegd, dat hij ten overstaan van Marie van Steentaste een van « huere vrienden ende maghen » was. Vgl. Document n° 4.

1.

1534 Jan. 1 - Dec. 31. — *Post uit de rekening van het gild der librariërs te Brugge betreffende de opneming in het gild van Erasmus vander Eecke als leerksnaap van Hubrecht de Groock.*

Ontfaen van Hubrecht de Croeck voor wasgeld van een leerkinde, gheheeten Raes vander Eecken : 1 s. 6 d. gr.

Brugge, rijksarchief, fonds van Brugsche gilden en ambachten n^r 207, *rekeningboek van de librariërs over de jaren 1524-1555: rekening over het dienstjaar 1534 Jan. 1 - Dec. 31, blz. 43, n^r 8, rubriek: « Andre ontfaenc als van renten, doot-sculden, nieu ghildebroeders, leerkindren ende anders ».*

2.

[Na 1535]. — *Aanteekening betreffende de opneming van Erasmus vander Eecke als leerling van de Bogardenschool te Brugge.*

Meeus Verheecke, filius Jan, oudt 15 jaer, onvry in alle neeryn-ghen, was ontfaen anno 34.

Brugge, stadsarchief, *fonds van de Bogardenschool, register van de uitbestedingen over de jaren 1535-1556, blz. 14 v., n^r 1.*

3.

1544 Juni 27. — *De stadsregeering van Brugge beslist jaarlijks een bedrag van 4 pond groot uit te keeren aan Erasmus vander Eecke en Robert Wouters als toelaag voor het oprichten van een drukkerij en een boekhandel in genoemde stad, en dit zoolang als beide personen met hun gezin te Brugge zullen gevestigd zijn en aldaar hun bedrijf uitoefenen.*

Ghesien by den college van scepenen der stede van Brugghe de supplicatie voor hemlieden ter camere ghepresenteert van wegghen Robertus Wouters ende Erasmus vander Eecke, inghebooren poorters derzelve stede, hemlieden gheneerende metten style van figueren, letteren ende formen te snydene, metgaders boucken te prentene ende druckene, by diere te kennen ghevende dat zy vā advyse waeren binnen de voornoemde stede up te stellene eene prenterie ofte drukkerie ende wynkele van allerande boucken met dies daeranne cleeft ende danof dependeert, twelcke keeren zoude tot groote

eere ende cyeraidge derzelver stede, by dat die qualicke gestoffeert es van bybliopolen, bouckvercoopers ende prenters, anders dan van twee ofte drie die hemlieden nyet en gheneeren dan met lydekins, refereynen, cleene Vlaemsche boucxkins, vaentjens, schildkens ende desghelycke minuteyten te prentene; ende voor een exemple van huerliedier industrie hadden cortelinghe harrewaerts gheprent binnen der voorn. stede een schoon bouck, gheïntituleert: *Patrocinium pupilorum minorum et prodigorum*, metgaders zekere evaluaciën ende daertoe ghemaect scaelge boucxkins ende horologekins, die voor hemlieden noynt alhier ghemaect, ghesteken, ghesneden noch ghedruct hadden gheweest; nemaer overmidts huerliedier aermoede, was hemlieden onmoghelick dit huerliedier goedt voortstel te effectuerene zonder de hulpe ende bystant van den voorn. college; daeromme zy oetmoedelicke waeren supplierende, zonderlinghe dat men hemlieden toelegghen zoude eene gratuïteit tot huerliedier huushuere.

Ghehoort oock hierop 't advis van die van der tresorie, denwelcken gheordonneert es gheweest metten voors. supplianten te communiqwerene ende van hemlieden te verstaene huerliedier intentie ende meeninghe; 't voorn. college uut zekere goede consideratien, zonderlinghe ten upsiene dat de voors. supplianten hebben jonghe scholieren gheweest ten Bogaerden in de ghemeene schole derzelver stede, ende omme te bet by dezen exemple te ammenerene de schamele kinderen ende scholieren van der voors. schole tot duecht ende goede leeringhe, heeft gheaccordeert ende gheconsenteert, accordeert ende consenteert by desen, dat van den penninghen van de voorn. stede van Brugghe zullen den voors. supplianten alle jare toegheleit ende betaelt zyn vier ponden gr. tot secourse van huerliedier huushuere, zo langhe ende niet voordere, als zy tsaemen binnen derzelver stede zullen wuenen met huerliedier mesnaige, doende de zaken, styl ende negociatiën hiervooren verclaerst, metgaders danof tooch ende wyncle houdende.

Actum den 27^{en} dach van Wedemaent 1544.

Ib., t. a. p., *register van civiele sententiën, door schepenen van Brugge gewezen, over de jaren 1543-1544*, blz. 159-160³⁹.

(39) Onderhavige akte werd reeds gepubliceerd in L. Gilliodts, *L'Oeuvre de Jean Brito, prototypographe brugeois*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. XLVII (1897), blz. 507-509.

4.

1545 Januari 17. — *Huwelijkscontract tusschen Erasmus vander Eecke, zoon van Nikolaas, en Marie van Steentaste, dochter van Pieter.*

Stakenburch, Berghe, 17 [Lauwe 1544]. — Dat camen voor ons als voor scepenen Adriaen de Taye, als voocht, met Jan van Cuyl, zynen medevoocht alleenlic te deser acte, tsamen voochden van Erasmus, filius Clais vander Eecke⁴⁰, midsgaders dezelve Clais, te desen present zynde, ter eener zyde, ende voort Pieter de Reepere ende meestre Joos de Damhoudere, voochden alleenelic te deser acte van ver Marie, filia Pietre van Steentaste, gheaccompaigneirt met Jan de Damhoudere⁴¹, huere vrienden ende maghen, midsgaders dezelve Marie te desen present ende in 't naervolghende consenterende, ter andere, welcke comparanten kenden ende leden hoe datter een vriendelic bespreck ende voorwaerde van eenen wettelicken huwelicke up handen was te geschiene tusschen den voors. Erasmus vander Eecke ende der voorn. Marie van Steentaste, omme elcandren te nemene ende trauwene in wettelicken huwelicke, by also dat het wesen ende gheschieden mach naer der wet van Onse Moedere de Heleghe Kercke; ende voor eenich finael slot van dien, dezelve comparanten ende toecommende conjointen hebben elcanderen beloofd ende belooven by desen, ter presencie van huerlieder vrienden ende maghen, hemlieden an beeden zyden annegaende, t' onderhoudene ende vulcommene de poincten ende articlen hiernaer verclaerst. Te wetene: daer 't zo ghebuerde, dat de voorn. Erasmus deser weerelt overlede voor de voors. Marie zonder wettelic hoir van huerlieder beeder lichamen ghecommen zynde, in dat gheval dezelve Marie voorenhuut hebben zal by voorme van rechter duwarie eerst alle huere cleederen, habtyen, juweelen, riemen, rynghen, alsdanne t'hueren halze ende lichame dienende, ende tottedien de somme van vichtich Carolusguldenen van 40 gr. stic van den alderghereedtsten goede etc., aler der tyt ende der wylen etc.,

(40) Een zekere Nikolaas vander Eecke, geboren te Ingelmunster, is op 8 November 1546 poorter van Brugge geworden. Vgl. R. A. Parmentier, *Indices op de Brugsche Poorterboeken*, 2^e stuk, blz. 864-865. Brugge. 1938 — *Geschiedkundige publicatiën der stad Brugge* IIe.

(41) Hierna volgde oorspronkelijk: «ende Wouter vanden Hecke», doch deze woorden werden naderhand doorgestreept.

ende bovendien deelen in 't surplus jeghens zyne aedinghers elc alf ende alf. Ende daert 't ter contrariën zo ghebuerde, dat de voors. Marie storve voor den voors. Erasmus zonder wettelic hoir van huerlieder beeden lichamen ghedescendeert, in dat gheval dezelve Erasmus voorenhuut hebben zal alle zyne cleederen ende tottedien de somme van 30 Karolusguldenen van den alderghereedsten goede etc., alear der tyt ende der wylen etc., ende bovendien deelen jeghens hueren aedinghers alf ende alf naer costume. Met bespreke al waer 't zo, dat de voorn. comparanten ende toecommende conjointen gheduerende huerlieder huwelic kinderen creghen ende te live bleven ten overlyden van eenich van hemlieden beeden, dat nietjegenstaende dien den lancxstlevende voorenuut hebben zal by voorme van compromisse alle zyne ofte huere cleederen, wullen ende lynen zonder meer, ende bovendien deelen jeghens dezelve kinderen elc alf ende alf⁴².

Ib., t. a. p., *protocol van Jan van Overdyle, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1542-1545*, blz. 488.

5.

1544 Sept. 2 - 1545 Sept. 2. — *Post uit de stadsrekening van Brugge houdende uitgaaf van 4 pond groot ten voordeele van Erasmus vander Eecke en Robert Wouters, als aanmoediging en tegemoetkoming in het oprichten van een drukkerij en een boekhandel in genoemde stad.*

Erasmus vander Eecke ende Robert Wouters 4 l. gr. over ghe-lycke somme hemlieden by ordonnancie van den college up huerlieder supplicatie toegheleyt ende uut zeker consideratiën ten secourse ende omme daarmede te betaelene een jaer huushuere, bedraghende

(42) Niettegenstaende er in onderhavige akte geen enkel vast aanknoopingspunt met den drukker Erasmus vander Eecke wordt aangetroffen, dat daarenboven de vadersnaam met dien van Document n° 2 verschilt, toch zijn wij de meening toegedaan dat het hier afgedrukte huwelijkscontract wel betrekking heeft op onzen drukker. Hierbij valt op te merken, dat de aantekening, vermeld onder Document n° 2, slechts achteraf geregistreerd werd en daardoor niet onvoorwaardelijk te betrouwen is. Van een anderen kant bestaat er overeenstemming tusschen den voornaam van Maria van Steentaste, vrouw van den hier bedoelden Erasmus vander Eecke, en *Mayken, de weduwe van Erasmus vander Eecke, den prentere*, vermeld in Document n° 15. *Mayken* is inderdaad het in de 16^e eeuw veel gebruikte verkleinwoord van *Marie*. Wat meer is, gedurende onze jarenlange vertrouwdheid met de Brugsche archieven hebben wij nooit een tweede Erasmus vander Eecke in de 16^e eeuw te Brugge aangetroffen.

ter ghelycker somme 4 l. gr., ende dit ten upziene dat de voorn. Erasmus ende Robert zyn commen wuenen binnen deser stede ende aldaer upghestelt hebben een scoone wynde hemlieden gheneerende met druckene ende andersins met boucken te vercoopen, dus hier dezelve

4 l. gr.

Ib., t. a. p., *stadsrekening van Brugge over het dienstjaar 1544 Sept. 2 - 1545 Sept. 2*, blz. 103 v. - 104, rubriek: « Uutgheven van ghemeene zaeken ».

6.

1547 Jan. 1 - Dec. 31. — *Post uit de rekening van het gild der librariërs te Brugge betreffende de opneming van Erasmus vander Eecke in het voornoemde gild.*

Item, ontfaen van Raes Vareecke over zyn incommen: 3 s. 4 d. gr.

Brugge, rijksarchief, *fonds van de Brugsche gilden en ambachten n^r 207, rekeningboek van de librariërs over de jaren 1524-1555: rekening over het dienstjaar 1547 Jan. 1 - Dec. 31*, blz. 87 v., n^r 2, rubriek: « Ontfangh van incommen ende achterstellen ».

7.

1550 April 26. — *De stadsregeering van Brugge beslist de som van 20 schelling groot uit te keeren aan Erasmus vander Eecke voor drukwerk in verband met de wijzigingen van het toltarief te Brugge.*

26^a Aprilis 1550.

Gheordonneert te betalene Erasmus vander Eecke, bouckprentere, twintich schellinghen grooten voor 't prenten van de veranderinghe van den pontghelde in sticghelt van den rechte van den tol in Brugghe, salvo dat hy die van den collegie delivrereren zal 200 boucxkins van dezelve veranderinghe.

Brugge, stadsarchief, *secrete resolutiën van de Brugsche stadsregeering over de jaren 1545-1552*, blz. 150 v.

8.

1549 Sept. 2 - 1550 Sept. 2. — *Post uit de stadsrekening van Brugge houdende uitgaaf van twintich schelling groot aan Erasmus vander Eecke wegens uitvoering en levering van drukwerk betreffende wijzigingen van het toltarief te Brugge.*

Erasmus vander Eecke, bouckprentere, ter cause van zyne moeyte ende aerbeyt van 't prenten van den chaerten ende bouckens [sic] van der veranderinghe van den rechten van den tol binnen deser stede van 't pontghelt in sticghelt, midts 200 boucxkins by hem deser stede ghelevert, by ordonnancie 20 s. gr.

Ib., t. a. p., *stadsrekening van Brugge over het diensjaar 1549 Sept. 2 - 1550 Sept. 2*, blz. 96 v., rubriek: « Uutgheven van ghemeene zaken »⁴³.

9.

1550 Jan. 1 - Dec. 31. — *Post uit de rekening van het gild der librariërs te Brugge houdende een uitgaaf wegens het dagvaarden van Hubrecht de Croock en Erasmus vander Eecke voor den burgemeester der stad.*

Item, betaelt een stedegarsoen van ghedachvaert t'hebben Hubrecht ende Erasmus⁴⁴ voer burchmeester: 2 gr.

Brugge, rijksarchief, *fonds van de Brugsche gilden en ambachten n° 207, rekeningboek van de librariërs over de jaren 1524-1555: rekening over het dienstjaar 1550 Jan. 1 - Dec. 31*, blz. 101, n° 7, rubriek: « Betalinghe ghedaen by my Anthuenis voors.⁴⁵ jeghen den voorn. ontfanck ».

(43) Deze post werd reeds gepubliceerd in L. Gilliodts, *Cartulaire de l'ancien grand tonlieu de Bruges*, tom. I, blz. 156.

(44) Hiermede zijn voorzeker wel de drukkers Hubrecht de Croock en Erasmus vander Eecke bedoeld. In de ledenlijst van het librariërgild voor het betrokken jaar komt inderdaad slechts één persoon met den voornaam Erasmus voor terwijl er slechts twee leden zijn die Hubrecht als voornaam dragen, te weten: de drukker Hubrecht de Croock en de schoolmeester Hubrecht Stalincx. Deze laatste wordt in de gilderekeningen echter steeds met het epitheton « meester » betiteld.

(45) D. w. z.: de reeds vroeger genoemde Anton de Tollenaere, gouverneur of penningmeester van het librariërgild in 1550.

10.

1542 Dec. 10 - 1551 Maart 29. — *Aanteekeningen betreffende de opneming en de uitbesteding van Joris Tant, als leerling van de Bogardenschool te Brugge.*

10^{en} in Decembre 1542. — Joorken Tanct, filius Antuenis, es ontfæen om schoole te commen.

Is besteet met Jaques Canteline een termyn van zes jaeren den 12^{en} van April 1545 vóór Paesschen, ende moet hem houden fray ende ghesont, ende zal hem gheven naer 't expireren van zynen tyde 10 s. gr.

Ende es weder in de school comen wonen.

Dese voorn. Joorkin Tant es weder besteet met Joos Lambrecht te Ghendt, bouckprentre, belooft hem te houden fray ende zieck, cleeden ende reeden, ende 't voorn. bouckprenten te leeren den termyn van vier jaren, beghinnende Sint- Jansmesse XVe vichtich, ende zal hem gheven tenden voorn. tyd twintich schellinghen grooten.

Es wechghelopen.

Dese jonghen es wederomme besteet met Erasmus var Heecke, boucprenter, den termyn van vier jaren, beghinnende Paesghen 1551, belooft hem te houden fray ende zieck, cleeden ende reeden, ende tzelve ambocht te leeren ende tenden tyd zal hem gheven 20 s. gr.

Brugge, stadsarchief, *fonds van de Bogardenschool, register van de uitbestedingen over de jaren 1535-1556*, blz. 79 v.-80⁴⁶.

11.

1552 Maart 30. — *De stadsregeering van Brugge gelast haar thesaurier vanden Heede de som van 28 schelling 4 denier groot uit te keeren aan Erasmus vander Eecke wegens het drukken van kaarten betreffende de Brugsche jaarmarkten.*

Actum den 30^{en} in Maerte 51.

... Gheordonneert den thresorier vanden Heede omme Erasmus vander Eecke, den boucprentere, te betaelene 17 l. par., valent 28 s. 4 d. gr., over 17 caerten van de veranderinghe van de vry

(46) Bovenstaande aanteekeningen, ten getale van zes, werden telkens op een verschillend tijdstip geregistreerd, zooals ten andere voldoende uit den tekst blijkt. — De eerste, de vierde, de vijfde en de zesde van deze aanteekeningen werden reeds gepubliceerd in L. Gilliodts, *Inventaire diplomatique des archives de l'ancienne école Bogarde à Bruges*, tom. III, blz. 1106.

toochdaghen ende Bruggemarcten, by hem gheprent in 't Vlaemsche, Waelsche ende Inghelsche, ende ghelevert den commissarissen van de wet ten nombre van 1700.

Ib., t. a. p., *secrete resolutiën van de Brugsche stadsregeering over de jaren 1545-1552*, blz. 244.

12.

1551 Sept. 2 - 1552 Sept. 2. — *Post uit de stadsrekening van Brugge houdende uitgaaf van 28 schelling 4 denier groot aan Erasmus vander Eecke wegens het drukken van kaarten betreffende de Brugsche jaarmarkten.*

Erasmus vander Eecke, boucprentere, ter cause dat hy by laste van den college in prente ghestelt heeft ende dese stede ghelevert zo in 't Vlaemsche, Walsche als Inghelsche taele, 1700 caerten, inhoudende de veranderinghe ende vrytoochdaghen van der Bruggemarcten, by ordonnancie als vooren

28 s. 4 d. gr.

Ib., t. a. p., *stadsrekening van Brugge over het dienstjaar 1551 Sept. 2 - 1552 Sept. 2*, blz. 82 v., n^r 3, rubriek : « Uutgheven van ghemeene zaecken ».

13.

1551 Febr. 2 - 1553 Febr. 2. — *Aanteekeningen uit de rekeningboeken van de Bogardenschool te Brugge betreffende uitbetalingen aan Erasmus vander Eecke voor het drukken en inbinden van boeken.*

Betaelt Erasmus Verheecke over 't prenten van 1200 boucken :

3 lb. 8 s. gr.

Item, den 6^{en} derzelver maendt [Septembre] betaelt Erasmus vander Eeken over 't drucken ende binden van 600 Zeven-Spalmen, te 2 s. 4 d. 't hondert, compt :

14 s. gr.

Ib., t. a. p., *fonds van de Bogardenschool, rekeningboek van den boekhouder⁴⁷ over de jaren 1538-1550 : journal over het dienstjaar 1551 Febr. 2 - 1552 Febr. 2*, blz. 23 v. en *journal over het dienstjaar 1552 Febr. 2 - 1553 Febr. 2*, blz. 30.

(47) Van de Bogardenschool bestaan twee verschillende soorten van rekeningboeken : de eene van den ontvanger, de andere van den boekhouder. — Bovenstaande posten werden reeds gepubliceerd in L. Gilliodts, *Inventaire diplomatique des archives de l'ancienne école Bogarde à Bruges*, tom. III, biz. 1010, 1011. De aldaar aangegeven datum is echter foutief.

1553 November 28. — *Wegens het drukken en verkoopen van kettersche boeken veroordeelen schepenen van Brugge Erasmus vander Eecke tot verscheidene straffen, waaronder de geeseling en de tentoonstelling.*

Tsdisendaechs den 28^{en} dach van Novembre in 't jaer 1553 zo was ten verzoucke van mer Jacop Despaers, scouteeten der stede van Brugge, openbaerlicke ende overluidt ghelesen in de vierschaere van der voors. stede 't verlyt ende kennesse van Erasmus vander Eecke, in der manieren hiernaer verclaerst.

Erasmus vander Eecke, de prentere, heeft verkent ende verleden buuten alle banden van ysere ende van pyne, dat hy wel wetende d'ordonnantien prohibitiven van der Keyserlycke Majesteyt, begrepen by zyn placcaeten uuteghegheven up 't stick van de Lutherianen ende andere quade secten, alzoverre als 't anghaet 't point van 't vercoopen van de boucken ende 't prenten van dien, heeft gheleden zes jaeren of daeromtrent, in verachtinghe van dien, ten verzoucke van zekere persoon die binnen deser stede tzydert [dien ?] als ghecontraveniert hebbende de voorn. placcaeten gherecht es gheweest metten zweerde⁴⁸, gheprent vyfhondert boucxkins van der doot ende overlydene van Maertin Luther, ghemaect by zekere ghereprobeerden ende quade leerare, ter grooter eere, loove ende glorie van denzelven Luther, welcke boucxkins hy de voornoemde gheëxecuteerde persoon ghelevert heeft ende zyn die by hem ghedistribueert ende ghezonden gheweest daer 't hem belijft heeft. Voort dat hem noch daernaer by den voorn. gheëxecuteerde in handen ghebrocht es zekere alf blat papiers, daetinne ghescreven stontd zekere epistele up de name van Sinte Pauwels ghezonden an die van Lardiceen, wesende buuten ghetale van de epistelen van Sinte Pauwels by der Heleghe Kercke gheadmitteert ende ontfanghen, daerof hy Erasmus tsvoorn. persoons verzoucke ghedruct heeft een hondert exemplarissen ende die denzelven in handen ghegheven by wyen dat die ghesayt ende ghezonden gheweest zyn daer 't hem

(48) De hier bedoelde persoon is de goudsmid Cornelis Volckaert, die op 17 Juli 1553 door schepenen van Brugge ter dood veroordeeld werd wegens zijn aanhang van de ketterij. Vgl. Brugge, stadsarchief, *Verluidboek over de jaren 1537-1555*, blz. 257-258 v., alsook A. L. E. Verheyden, *Het Brugsche Martyrologium (12 October 1527-7 Augustus 1573)*, blz. 36-37, n° 19. Brussel, 1944.

goedt ghedocht heeft. Voort dat binnen zynen huuse by zynen mesnieden, gheleden twee jaeren of daerontrent, gheprent es gheweest, onwetens hem, zo hy zecht, ende in zyn absentie, zekere goede quantiteit van refereynen, bevonden zyn innehoudende leeringhen der heligher Roomscher ende kersten Kercke contrarierende ende blasphemien jehghens dezelve Kercke, dewelcke by dezelve van zynen huusghezinne, zo hy zecht, ghezonden zyn gheweest ende vercocht in steden hier ontrent liggheende. Ter cause van denwelcken hy, Erasmus, als sculdich zynde in dier voughen te verandwoordene tghuent dies tzyne huuse ghebuerde, zo hy ooc tzelve by de voorn. placcaeten van der Keyzerlycke Majesteit gheweten heeft, ghedispooneert te zyne gevanghen ende by justicie anneghesproken wierdt, ende hendelinghe by der wet ontslegghen van vanghenesse up cautie juratoire, die hy dede in handen van mynen heere den scouteeten ende burchmeestre van den courpse deser stede van hem altyts in rechte te presenterene t' huerlieder wille ende vermane, naer costume in ghelycken gheobserveert. Ende hoewel dienvolghende hy hem behoorde ghewacht t' hebbene van eenichssins te ontmoetende of te commene jehghens de voornoomde placcaeten van zynder Majesteit, nichtemeer in 't vercoopen van eenighe ghereprobeerde ofte ongheoorloofde boucken dan in 't prenten ofte drucken van dien, desen nochtans nietjeghenstaende heeft hy, Erasmus, noch tzydert hem vervoordert te vercoopen zekere joncman binnen deser stede een ghereprobeert bouckkin, gheenaemt : Cathecismus ofte kinderen leeren, twelcke hy uut Inghelandt, zo hy zecht, alleenelick ghebrocht hadde, wel wetende nochtans dat tzelve niet gheadmitteert en was noch gheprent by eenen ghezwoeren prentere, al contrarie der ordonnantie ende placcaeten van der Keyzerlycke Majesteit up 't stick van de Lutheranen ende quade secten uuteghegheven.

Ende naer dat by mynen voorn. heere den scouteeten denzelven Erasmus vander Eecke ghevraecht wierdt of 't voornoomde verlydt over hem [waer] was, die daerup andtworde dat ja, zo was hendelicke, ter manynghe van den heere ende vonnesse van scepenen van der voorseide stede van Brugghe, de voornoomde Erasmus ghecondempneirt Gode van hemelrycke ende der justicie in de voornoomde vierschaere verghevenesse te biddene in zyn lynwaet up zyne eene knye met eene wassen keersse van een pondt was in zyne handt ende die te latene in handen van justicien omme ten dienste Gods gheconsumeert te wordene ende voorts met eene scroode voor zyn

hooft ghestelt te zyne up een schavot in den Burch ende zyn ghe-reprobeirde boucken ende refereynen aldaer vóór hem verbarnt te wordene ende bovendien ghegheesselt te zyne toten bloede ende hem verboden meer eenighe boucken, refereynen ofte beelden te prentene noch te doen prentene of te vercoopene metgadets hem noch verboden buuten deser stede niet te ghaene den tyt van viere jaeren ende al tzelve te vulcommene up peyne van ghepuniert te zyne naer 't uytwysen van den ordonnantiën ende placcaeten by der Keyserlycke Majesteyt uutghegheven up 't stick van der heresie ende andre quade secten danof dezelve Erasmus 't verghevenesse bidden vulcam ende d'executie terstont ghedaen wiert.

Ib., t. a. p., *Verluidboek over de jaren 1537-1555*, blz. 262 v.-264.

15.

1554 Augustus 8-9. — *Anton de Tollenaere laat beslag leggen op een stel gegoten letters en een Mariabeeld, die hij van Marie, de weduwe van Erasmus vander Eecke, te pande hield.*

Ghedinghet poorters den 8^{en} ende 9^{en} daghen van Ougst 1554.

Wynckelman, Witte. — Anthuenis de Tolenaere ghebiet te wette een mandekin met een gheheel A B C van Vlaemsche ghegoten lettren metgaders een Mariebeilde, die hy in handen ende te pande heeft van Mayken, de weduwe van Erasmus vander Eecke, den prentere, voor 4 l. 12 s. 10 d. gr. Eedt.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan Digne, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1553-1555*, blz. 249.

16.

1554 September 1. — *De stadsregeering van Brugge roept de schuldeischers op van eenige met schulden bezwaard overleden personen, waaronder Erasmus vander Eecke.*

Actum ter clocke den 1^{en} in Septembre in 't jaer 1554, present : d'heeren Nicolaus Despaers ende Jacob Everbout, scepenen.

... Voort die eenighe sculden weten t' heesschene ten sterffhuusen van Jan vander Cappelle, Hughe Willebaert, Kaerle Nettelet, Loy Heindricx, Adriaen Pillaert, Erasmus vander Eecke, Claëis Onder-

marc, Jasper Boutiflar ende Aernout de Vueghelare, alle becommert ghestorven..., dat die hemlieden commen doen beschriuen ende huerlieder sculden te kennen gheuen ten huuse van Jacob Raes, clercq van den becommerden deser stede, binnen zes weken eerstcommende, up de peyne van onghewarandeirt te zyne van huerlieder scult.

Ib., t. a. p., register van de hallegeboden over de jaren 1553-1564, blz. 41 v.-42.

18.

1548-1554. — *Aanteekeningen uit de rekeningen van het gild der Brugsche librariërs betreffende het gildegeld, betaald door den drukker Erasmus vander Eecke.*

Blz.	Dienst-jaar	Naam en bedrag	Rubriek
91 v.	1548	Erasmus Vereecke [niet]	Prenters.
96	1549	Erasmus : 12 gr.	Eerst ontfaen van ghildegheid.
99	1550	Erasmus Vereecke : 12 gr.	Eerst ontfanck van de vrye ghildebroers.
102	1551	Erasmus Vereecke : 12 gr.	Eerst ontfaen van ghildeghele van vrye ghildebroders.
105	1552 ⁴⁹	Erasmus vander Eecke : 12 gr.	Vrye ghildebroeders.
109	1553	Erasmus vander Eecke : niet	Vry ghildebroeders.
112 v.	1554	Erasmus vander Eecke ghestorven becommert, hier : niet	Vrye ghildebroeders.

Brugge, rijksarchief, fonds van de Brugsche gilden en ambachten n° 207, rekeningboek van de librariërs over de jaren 1524-1555.

(49) Bij de afhooring van deze rekening, op Verloren Maandag of Maandag na Driekoningen 1553, was Erasmus vander Eecke tegenwoordig en heeft de betrokken rekening onderteekend.

1554 Jan. 1 - 1555 Dec. 31. — *Posten uit de rekeningen van het gild der librariërs te Brugge betreffende het overlijden en de doodschuld van Erasmus vander Eecke.*

Ontfaen over de dootscult van Erasmus vander Eecke, becommert ghestorven, etc. Nietmin es by Adriaen Blaeuvoet, als gouverneur, de wete ghedaen van dien Jacop Raes, stochouder van de becommerde sterfhuusen, die tzelve gheteekent heeft up zynen bouck, dus hier : niet.

Betaelt den capelaen voor de zielmessen by hem ghedaen over Erasmus vander Eecke ende meester Francois Donaes : 8 grooten.

Ontfaen by my Anthuenis⁵⁰ van de handt van Jacop Raes, stochouder van de becommerde sterfhuuse binnen der stede van Brugghe, over de dootscult van Eerasimus vander Eecke, de lasten dach van Novembre 1555, present : Staessen Wycke als deken, de somme van 13 grooten.

Ib., t. a. p., fonds van de Brugsche gilden en ambachten n° 207, rekeningboek van de librariërs over de jaren 1524-1555 : rekening over het dienstjaar 1554 Jan. 1 - Dec. 31, blz. 114, n° 1, rubriek : « Ontfanck van dootscult, incommen van nyeuwe ghildebroeders, apporte ende anders » ; blz. 116, n° 1, rubriek : « Uutgheven ende betalinghe up ende jeghens den voorn. ontfanck » ; rekening over het dienstjaar 1555 Jan. 1 - Dec. 31, blz. 119, n° 7, rubriek : « Ontfanck van dootscult, incommen van nyeuwe ghildebroeders, apporte en anders ».

(50) Bedoeld is Anton Byssot, gouverneur of penningmeester van het gild in 't jaar 1555.

III. Jan van Genuwe.

In de tweede helft van de 16^e eeuw zijn er eigenlijk twee drukkers te Brugge geweest, die denzelfden naam droegen : Jan van Genuwe. Om ze van elkander te onderscheiden heeft men in de documenten meestal bij hun naam het epitheton *de oude* of *de jonge* gevoegd, al naar gelang men den vader of den zoon bedoelde. Hun familienaam wordt in de oorkonden op verschillende wijzen geschreven. Wij ontmoetten de vormen : van Genuwe, van Genuwe, van Genuwen, van Genewe, van Geniwe en de Genuwe. Eenvormigheidshalve gebruiken wij steeds de spelling *van Genuwe*.

De eerste vermelding van Jan van Genuwe de oude wordt aangetroffen in een akte van de maand April 1553¹. In dit stuk wordt zijn beroep niet aangegeven. Het valt overigens te betwijfelen of hij op dit tijdstip reeds zelfstandig drukker was. Immers, om als meester-drukker te Brugge te kunnen optreden, was het lidmaatschap van het librariërs-gild vereist. Welnu, Jan van Genuwe de oude is alleszins geen lid van dit gild geworden voor het einde van 't jaar 1555, want zijn naam komt in de ledenlijst van deze corporatie niet voor².

In 1553 had Jan van Genuwe nochtans een tamelijk gevorderden leeftijd bereikt : zijn vrouw, Marie Hebau geheten, was toen al overleden en zijn dochter Paschine reeds getrouwd³. Wat meer is, in een akte d. d. 31 Januari 1557, waarin zijn beroep wel aangegeven wordt, betitelt men hem

(1) Vgl. Document nr. 1.

(2) Zie : Brugge, rijksarchief, *fonds van de Brugse gilden en ambachten nr. 207 : rekeningboek van het librariërs-gild over de jaren 1524-1555*. Verdere rekeningen of ledenlijsten zijn voor de 16^e eeuw niet bewaard gebleven.

(3) Vgl. Document nr. 1.

niet als drukker, maar als koopman in speelkaarten⁴. Op dit laatstgenoemde tijdstip woonde hij in de Vlamingstraat en aanvaardde hij een leerling uit de Brugse Bogardenschool, met name Hanske de Vos, om dit kind gedurende zes jaar zijn « nering » aan te leren.

Zijn dochter Paschine, hoger vermeld, was gehuwd met een zekeren Roeland Christiaens. Beiden zijn in 1560 naar Londen uitgeweken. Om hun hoedanigheid van Brugs poorter door hun verblijf in het buitenland niet te verliezen, liet Roeland Christiaens zich als buitenpoorter van Brugge aantekenen en koos bij deze gelegenheid domicilie ten huize van zijn schoonvader, die zich tevens borg stelde voor de betaling van de jaarlijkse belasting op de buiten de stad verblijvende poorters. Uit deze aantekening blijkt verder, dat Jan van Genuwe nog in de Vlamingstraat woonde en speelkaartenmaker van beroep was⁵.

Ondertussen had Jan van Genuwe de oude een nieuw huwelijk aangegaan met een zekere Adriana Wesemale, uit welken echt een dochter, Anna geheten, is geboren. Deze Anna was op 20 April 1562 reeds getrouwd met den biervoerder Jan de Backere⁶.

Rond den laatstgenoemden datum had onze Jan voorzeker een betrekkelijk hogen ouderdom bereikt. Bedacht om de moeilijkheden, die tussen zijn weduwe en de kinderen uit zijn beide huwelijken konden ontstaan, liet hij een testament in regel opmaken, waarin hij de verdeling van zijn nalatenschap regelde. Daarbij bedacht hij de kerk, den pastoor en het armbestuur van zijn parochie, alsmede zijn zuster, Anna van Genuwe, weduwe van meester Jan Robillaert. Als testament-

(4) Vgl. Document nr. 2.

(5) Vgl. Document nr. 3. — Op 20 April 1562 verbleef Roeland Christiaens nog te Londen; op 18 September 1574 daarentegen was hij opnieuw te Brugge gevestigd. Vgl. Documenten nrs. 4, 7.

(6) Vgl. Document nr. 4.

uitvoerders verkoos hij meester Jan de Clerck, zijn pastoor ⁷, een zekere Willem Crocket ⁸ en zijn vrouw ⁹.

Aan zijn aards bestaan is nochtans niet zo spoedig een einde gekomen, want op 2 Juni 1567 was hij blijkbaar nog in leven ¹⁰.

Dat Jan de Clerck «prochiepape» van de Onze-Lieve-Vrouwenkerk te Brugge was, wijst aan dat Jan van Genuwe de oude intussen van adres veranderd was en niet meer in de Vlamingsstraat woonde, aangezien deze straat niet tot het grondgebied van de Onze-Lieve-Vrouwenparochie behoorde.

Waar kwam Jan van Genuwe de oude eigenlijk vandaan? Naar alle waarschijnlijkheid was hij geen geboren Bruggeling: zijn familienaam hoort aldaar niet thuis. Misschien was hij herkomstig uit Normandië, vermits zijn gelijknamigen zoon, Jan van Genuwe de jonge, te Rouaan in de leer is geweest ¹¹. En waar hij zijn beroep mag geleerd hebben is een vraag waarop zelfs niet met veronderstellingen kan gepoogd worden een antwoord te geven.

Drukker, in de algemene betekenis van het woord, is Jan van Genuwe de oude voorzeker nooit geweest. Het enige wat wij dienaangaande met zekerheid weten is dat hij handel dreef in speelkaarten en ook speelkaarten vervaardigde met behulp van een drukpers. Overigens wordt hij in de bescheiden nooit uitdrukkelijk als «prentere» vermeld.

(7) Over Jan de Clerck, kanunnik en pastoor van de Onze-Lieve-Vrouw te Brugge, zie: J. Gailliard, *Inscriptions funéraires et monumentales de la Flandre Occidentale avec des données historiques et généalogiques*. Arrondissement de Bruges, tome premier, deuxième partie (Bruges, Eglise de Notre Dame), blz. 59-60. Brugge, 1866.

(8) Deze persoon is misschien identiek met Guillaume Crocket, die in 1580 eigenaar was van een huis in de Oudenburgstraat te Brugge. Vgl. L. Gilliodts, *Les registres des «Zestendeelen» ou le cadastre de la ville de Bruges de l'année 1580*, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, tom. XLIII (1893), blz. 143.

(9) Vgl. Document nr. 4.

(10) Vgl. Document nr. 5.

(11) Zie verder blz. 178.

van thien stuvers / In welken gheslote zy daer van niet moeten
 en zullen / Wel gheslote vanden Zoutre / Wan of niemant meer
 byp en zal moghe wruere / dan twee Spint / Verclarende vocht
 dat de guene voezende ofte draghende reinghe ware ofte sperte ten
 platte Lide / omme de zelve aldaer hoorts te verpeneghe en anderz
 ende daer an prouffyer te doene / zullen van elke sperte betalen
 naer advenant vanden r. co. Penningh all'wozen. Welc zal van
 een voed mouts Brughe mare / daer af de twee maerken drie
 zacken Ghendelij / betaelt worden zes stuvers.

ALdus ghesloten ende gherefolueert ter vergade-
 ringhe vande vier Leed' lands van Vlaenderz / binnen der Stede
 van Brugghe / Den r. iij. en dach vander Maend van April.
 M. CCCC. LXXI.

Gheprent te Brugghe inde
 zuucantstrate by my Jan Van Genuwe.
 1581.

Laatste bladzijde van de *Nieuwe lijst van consumptie...*,
 door Jan van Genuwe de jonge in 1581 gedrukt.

Uit zijn eerste huwelijk had Jan van Genuwe de oude, benevens een dochter, ook een zoon, die eveneens Jan heette. Deze werd in of om het jaar 1532 geboren. In een oorkonde van 2 Juni 1567 wordt inderdaad aangegeven, dat hij op dit tijdstip ongeveer vijf en dertig oud geworden was. Tussen 20 April 1562 en 2 Juni 1567, misschien wel kort voor den laatstgenoemden datum, is hij in het huwelijk getreden met Margaretha Caestickere, dochter van Pauwels, die ongeveer zeven jaar jonger was dan haar man¹².

Ingevolge testamentaire beschikking kwam Jan van Genuwe de jonge bij zijn huwelijk in het bezit van den winkel en het gereedschap van zijn vader¹³. Doch niet enkel de handel in speelkaarten, ook het eigenlijke drukken interesseerde hem. Wij weten niet, of er voor het vervaardigen van spelkaarten een octrooi vereist was, maar in ieder geval was dit wel nodig vooraleer men als drukker in de ware betekenis van het woord kon optreden. Hij spande zich derhalve in om een drukkers-octrooi te bemachtigen. Met dit doel verzocht hij de stadsregering alsmede de geestelijke overheid om een certificaat van goed gedrag en zeden. Beide overheidslichamen zijn op dit verzoek ingegaan. Vervolgens richtte hij zich in een request tot den koning, die vooraleer aan de tot hem gerichte vraag gevolg te geven, eerst de requestant omtrent zijn vakkennis liet onderzoeken door den prototypograaf der Nederlanden, Christoffel Plantijn te Antwerpen. Ook dit onderzoek heeft Jan van Genuwe met succes doorstaan. Hierop zal hem voorzeker het verlangde octrooi toegestaan geweest zijn¹⁴.

Het drukken van speelkaarten kan hij natuurlijk bij zijn vader geleerd hebben. Maar voor wat het boekdrukken aangaat zal dit wel niet het geval geweest zijn. Trouwens, naar zijn

(12) Vgl. Document nr. 5.

(13) Vgl. Document nr. 4.

(14) Vgl. Documenten nrs. 5, 6.

eigen getuigenis, afgelegd tegenover Christoffel Plantijn¹⁵, had hij van zijn twaalfde levensjaar af het drukken geleerd bij Jean Paulmier te Rouaan in Frankrijk en had daarna op nog andere plaatsen gewerkt.

Evenals voor zijn vader, weten wij niet of zijn handel in speelkaarten belangrijk is geweest. Omtrent zijn boekdrukkersactiviteit is ons eveneens maar weinig bekend. Wat wij dienaangaande weten beperkt zich tot het hiervolgende. In 1580 of 1581 heeft hij een ordonnantie gedrukt voor de regering van het Brugse Vrije¹⁶ en één of meer verordeningen voor het stadsbestuur van Brugge¹⁷. Daarenboven heeft hij in 1581 een reglement gedrukt voor de Staten van Vlaanderen, waarvan een exemplaar — het enige ons bekende — op de Brugse stadsbibliotheek onder n^o B 423 voorhanden is. Het bestaat uit acht ongenummerde bladzijden van 176 mm. hoog, draagt op de eerste bladzijde als titel: *Nieuwe lijst van consumptie, gheordonneert ende ghestatueert byde Vier Leden 's lands van Vlaendren, omme ghelicht ende ontfanghen te worden binnen den zelven lande van Vlaendre: daermede te nieten ghedaen worden diversche voorghaende lijsten*, en op de laatste bladzijde, benevens een gedeelte van den tekst, het adres: *Gheprent te Brugghe inde Zuutsantstrate by my Jan van Genive. 1581.* (Zie de afbeelding op blz. 176). Het is verder nog mogelijk dat hij liedjes heeft gedrukt, welke door den liedjeszanger, Colard Herrieul, met wien hij nauwe relaties onderhield, op de verschillende markten werden gezongen en verkocht¹⁸. Uit dit alles mag men gerust veronderstellen dat zijn bedrijvigheid als drukker weinig in aanzien was.

Over de verdere lotgevallen van Jan van Genuwe de jonge

(15) Vgl. Document nr. 6.

(16) Vgl. Document nr. 10.

(17) Vgl. Document nr. 9.

(18) Vgl. Document nr. 8.

zijn ons geen andere bijzonderheden bekend. Derhalve tasten wij volledig in het duister aangaande het tijdstip, de plaats en de omstandigheden van zijn overlijden.

A. Schouteet.

1.

1553 April. — *Roeland Christiaens en zijn vrouw Paschine van Genuwe bekenen de som van 6 pond groot van hun vader, Jan van Genuwe, ontvangen te hebben, namelijk: 4 pond groot als huwelijksgift en 2 pond groot als aandeel in de nalatenschap van hun moeder, Marie Hebau.*

Roelandt Christiaens, de keeremesmakere, ende Passchyne filia Jan van Genewen, zyn wyf, dewelcke comparanten kenden ende leden, kennen ende lyden by desen, ter presentie van den voors. Jan van Genewen, present ende accepterende, ontfaen hebbende van den voors. Jan van Genewen: eerst de somme van 2 l. gr., ter causen van ghelycke somme der voors. Passchyne toecommen by den overlyden van Marie Hubo, huere moedere ende voort noch 4 l. gr. by denzelven Jan derzelve Passchyne ghejont ende ghegheven in voorderinghe van huwelicke; houdende hemlieden van den voors. partiën, makende 6 l. gr., vernoucht, den voors. Jan van Genewen ende allen anderen daerof quite scheldende etc.

Brugge, stadsarchief, *protocol van Jan van Overdyle, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1552-1555*, blz. 161. — Of deze akte werkelijk gepasseerd is, valt te betwijfelen, daar de namen van de schepenen, de datering en het gebruikelijke teken f (= factum) ontbreken. — Onderhavige akte staat tussen twee andere, welke onderscheidenlijk gedateerd zijn van 29 [sic] en 21 April 1553.

2.

1552 Juni 19-1557 Januari 31. — *Aantekeningen betreffende de aanneming en de uitbesteding van Hanneken de Vos, leerling van de Bogardenschool te Brugge.*

Hannekin de Vos filius Adriaen, vry tyckwevere¹ was hierbinnen ontfaen desen 19^{en} Junio anno 1552.

Dit Hannekin de Vos es hedent den laesten in Laumaendt 1556, anghenomen by Jan van Genuwe, coopman van quartspeelen, wonende in de Vlamincstrate, ende dat den termyn van zes jaren, ingaende den 1^{en} in Sporcle 1556, gheduerende welcken tydt zal hem leeren de neeringhe die hy doet ende gheduerende dien tydt houden zieck ende fraey, ende tende van den 6 jaren et t' synen ofscheeden toellegghen een goude croene², ende cleen ende reen gheduerende den voorn. tydt.

Ib., t. a. p., *fonds van de Bogardenschool, register van de uitbestedingen over de jaren 1535-1556*, blz. 136 v.-137³.

3.

1560 Juli 6. — *Roeland Christiaens wordt buitenpoorter van Brugge daar hij zich te Londen gaat vestigen en kiest domicilie ten huize van Jan van Genuwe, den speelkaartenmaker.*

Lonnen. — Roelant Christaens, filius Jacops, ingheboren poorter, hout zyn poorterscip ten huuse van Jan van Genuwen, woent in de Vlamyncstrate, quae[r]tspilmakere, ende bleef ooc dezelve Jan borghen voor 6 gr. 's jaers van tzelfs Roelants non-residencie. Actum 6 Hoymaent 1560.

Ib., t. a. p., *register van de buitenpoorters van Brugge over de jaren 1548-1569*, blz. 229, nr. 6.

4.

1562 April 20. — *Testament van Jan van Genuwe, weduwnaar van Marie Hebau en echtgenoot van Adriana Wesemale.*

Bussche, Bruneel, 20 April 1562 naer Paesschen. — In den name des Vaders, des Zuens ende des Heligh Gheests. Amen.

(1) Dit beroep slaat op den vader, Adriaan de Vos.

(2) Soort muntstuk.

(3) Van deze aantekeningen verscheen een résumé in L. Giliodts, *Inventaire diplomatique des archives de l'ancienne école Bogarde à Bruges*, tom. III, blz. 1112. Brugge, 1910, uitgave van de *Société d'Emulation de Bruges*.

Ghemerct dat wy in deser weerelt niet zekerder en hebben dan de doot ende niet onzekerder dan de huere van dien, zo heeft Jan van Genewe, inwonende poortere deser stede, machtich zynder redene, wel voorpeynst ende voordocht van zynen vyf zinnen, by goeden advyse ende deliberatie anziende ende beseffende de brooschede van der mensschelicke natuere, ghemaect ende gheordonneert zyn testament ende huterste wille ter eere God almachtich ende zynder ghebenedyde moeder der Maeghet Maria ende alle Gods helighen tot zalicheyt zynder zielen ende allen christenen ghelooftveghe zielen, in den Heere Jesu Christe ghestorven, willende ende begheerende dat dit zyn testament al vulcommen ende vuidaen worde van pointe te pointe in der voughen ende manieren hiernaer verclaerst.

Eerst bevelende zyn ziele in den handen van God almachtich ende zyn lichaeme der heligher eerde, stellende de begravinghe ende godlicke diensten van dien ter goeder discretie van zynder weduwe ende aeldynghers.

Voort gheeft by voorme van testamente der kercke, daer hy parochiaen es ende begraven wesen zal vyf scellynghen grooten, den prochiepape aldaer vyf scellynghen grooten, den aermen ende schamele huusweecken aldaer vyf scellynghen grooten, Tanneken van Genewen, weduwe van meester Jan Robillaert, zyne zuztere, twyntich scellynghen grooten.

Ende voort omme te voorstane, schuwene ende belettene processen, questiën, gheschillen ende alle tweedrachticheden, die naermaels zouden mueghen rysen tusschen Jan van Genewen, zynen zuene, die hy hadde by Marie Hebau, zynen eersten wyfve, voort Roelandt Christiaens, der kermesmaeckere ⁴, wonende t' desen tyden te Lonnen in Inghelandt, ghetrauwet hebbende Passchyne tsvoorn. Jan van Genewen d'oude dochtere by der voorn. Marye Hebau zynen eersten wyfve, ende voort tusschen Jan de Backere, den biervoerdere, ghetrauwet hebbende Tanneken tsvoorn. Jan van Genewen d'oude dochtere die hy hadde by Adriane Wesemale zynen tweeden ende jeghenwoordeghen wyfve, ter causen van der collatie ofte inbryngghen dat zylieden ende elck zonderlynghe ghehouden zouden wesen te doene ten overlydene van den voorn.

(4) Een kermesmaker is een vervaardiger van rode verfstof, welke vroeger kermes werd genoemd doch thans karmozijn. Vgl. E. Verwijs en J. Verdam, *Middelnederlandsch Woordenboek*, tom. III, kol. 1369. 's Gravenhage, 1894.

Jan van Genewen, huerliedder vadere, over zekere verschoonynghe die dezelve huerliedder vadere hemlieden tot voorderynghe van huwelick ghedaen ende ghejont hebben mach, te wetene : eerst, den voorn. Roelandt Christiaens ghejont ende ghegheven de somme van viere ponden grooten boven de twee ponden gooten Passchyne zynen voorn. wyfve toebehoorende by successie van de voorn. Marie Hebau, huere moedere, ende den voorn. Jan de Backere tot vordernessen van zynen huwelicke met 't voorn. Tanneken van Genewen, zynen wyfve, oock ghejont ende ghegheven ghelycke voorn. viere ponden grooten in pennynghen boven de 8 l. grooten tzelve Tanneken toebehoorende ende huer ghegheven by wylent Margriete Goemans, Barthelmeus Dries weduwe, huere moeye was. Ende omme den voorn. Jan van Genewen, tsvoorn. Jan's zuene, insghelycx te recompenserene van zesse ponden grooten, te wetene : de twee ponden grooten over zyne voorn. moederlicke successie ende de viere ponden grooten zoo van ghelycken de voorn. Roelandt Christiaens ter causen van zynen voorn. wyfve voorzien es ende ontfaen heeft, zo begheert ende es de huusterste wille van den voorn. Jan van Genewen dat de voorn. Jan, zynen zuene, gherecompenseirt wesen zal in der voughen ende manieren hiernaer verclaerst, te wetene : indien het zoo gebuerde dat de voorn. testateur deser weerelt overlede vóór de voorn. Jan van Genewen, zynen zuene, in dat gheval dezelve Jan overhebben zal zyn vaders wynckele metten halaeme dienende tot het quaertspelmaecken ende indien hy cock eer ten huwelicke staete quaeme alsdanne zynen zuene ghehouden wordt de wynckele over te laetene ende dezelve zynen vadere de neerynghe van 't quaertspelmaecken niet meer te doene noch hem daerinne te gheneerene tzelve gheheel ende al abandonerende ten goetdynckene van den voorn. Jan, zynen zuene.

Dat dien nochtans nietjegenstaende zullen de voorn. drie partyen van aeldynghers, elck in de name ende qualithet alsovooren, naer 't overlyden van huerliedder voorn. vadere niet ghehouden wesen jehens elckanderen ter causen dies voorseyt es eenich inbrynghen te doene, maer deelen elck even ghelyck ende by egale portie, broeders broeders ghelyck, in alle alsulcke goedinghen, besde meuble ende immeuble, als 't naer overlydene van den voorn. Jan van Genewen, desen testateur, huerliedder vadere, ende t'zynen sterfhuuse achterlaeten bevonden wesen zal, met conditiën ende expressen bespreke dat tsvoorn. Jan van Genewen weduwe, huerliedder moedere, huete tzelfs

huerlieder vaders ende huer mans sterfhuuse vooren hebben, heffen ende behouden zal alle huere cleederen ende habytten, t'hueren hoofde, halse ende lichaeme alsdanne dienende ende toebehoorende, zonder hemlieden aeldynghers, zyne kynderen, daerof ghehouden te zyne eeneghe recompense te doene. Ende daer zylieden daerof in ghesnen advyse en waeren, worden ghehouden ten ghemeenen sterfhuuse van huerlieder vadere elck zyne voorn. viere ponden grooten in te brynghe eer anderstondt zylieden eenich goet, dat hemlieden byder doodt ende overlydene van huerlieder vadere verstorven, deelen ofte anveerden zullen mueghen, zonder eeneghe condractie.

Ende omme dieswille dat de voorn. Jan van Genewen wilt ende begheert dat al dies voorseyt es worde vulcommen ende vuldaen blyfve goet, vaste, ghestaede ende wel onderhouden in alle zyne pointen ende artyelen voorscreven, tot verzeckerthede ende confirmatie van dien ghebeden eersamen ende wysen d'heeren Hughes vanden Busschen ende Philips Bruneel, scepenen in Brugge in desen tyden, dat zy datte zyn jegenwoordich testament ende huuterste wille up hem kennen ende beseghele met hueren zeghele.

Tot vulcommene van welcken testamente kiesende voor zyne testamantarissen: meester Jan de Clerck, zynen pastoor ende prochiepaepe binnen Onser Vrouwenkercke ende prochie van dien, ende Willem Crocket ⁵⁾, jonnende ende ghevende elck by desen zynen testamente voor huerlieder moeyte ende eender ghedynckenesse vyf scellynghen grooten in ghelde metsgaders mede testamantarisse de voorn. Adriane Wesemale, zynen jegenwoordeghen wyfve, te desen present zynde, consenteerende mede aggreerende al dies voorseyt es vulcommen te zyne.

Tot executie van welcken zynen voorn. ende desen testamente stellende in den handen van den voorn. testamantarissen alle zyne goedynghen, present ende toecommende, behoudens tzelfde te mueghen meerssene ofte minderne t'zinen goetdynckene etc.

In kennessen.

Ib., t. a. p., *protocol van Eduard de Dene, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1561-1564; blz. 184-187.*

(5) Deze persoon is misschien identiek met « d'heer Guiliaeme Croquet, oudt 60 jaeren », vermeld in een document d.d. 15 Juli 1585. Zie: Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, n° 3578.

5.

1567 Juni 2. — *Op de getuigenissen van den koopman Roeland Christiaens en den zilversmid Christoffel van Watine verleent de stadsregering van Brugge een certificaat van goed gedrag en zeden aan den drukker Jan van Genuwe, de jonge, zoon van Jan van Genuwe, de oude.*

Ten verzoucke van Jan van Genuwe de jonghe, de zuene van Jan van Genuwe d'oude, drucker ende cartspeilmaker van zynen style, vander oude van 35 jaeren of daerontrent, metgaders van Margriete filia Pauwels Caestickere, zyn huusvrauwe, van der oude van 28 jaeren, compareren in persooone Roelandt Christiaens, coopman, oudt 39 jaeren, ende Christoffels van Watine, zelvsermit, oudt ontrent 80 jaeren of daerontrent, dewelcke verclaersden wel te kennen den voors. Jan van Genuwe de jonghe ende de oude, metgaders de voors. Margriete ende Pauwels Caestycckere, ende wel te weten dat zy alle poorters zyn deser stede, van goeden name, fame ende conversatie, gheenssins suspect met eenighe delicten ofte mesusen, niet meer ter cause van de religie dan anders, maer als catolicq, zonder anderssins verhoort t'hebben, wel wetende voorts dat de voors. Margriete es de ghetraude huusvrauwe van den voorn. Jan van Genuwe de jonghe, allegierende voor cause van scientie de voorn. depositanten dat zy vele met hemlieden frequenteren, ende voorts de voorn. Roelandt dat hy huerlieder naer maechscap es, ende de voorn. Christoffels dat hy huerlieder gebuer es ende bydien etc.

2 Juny [15] 67.

Ib., t. a. p., *Overleg 1567-1568*, nr. 35 (minuut).

6.

1570 Juli 28. — *Christoffel Plantijn, prototypograaf van de Nederlanden, levert een certificaat van voldoende vakkennis af aan den drukker Jan van Genuwe, de jonge.*

Ledict 28 juillet au dict an [1570].

Jan van Genuwe, demourant à Bruges, tailleur et imprimeur de figures, s'estant comparu devant moy, en la présence de Amet Tavernier, imprimeur, et Jan vanden Driesche, désirant estre admis pour exercer ledict stile, m'a premièrement exhibé ses lectres d'attes-

tation de sa bonne fame, renommée et vie catholique, dattées 6 de juillet 1567, soussignées Preels, secrétaire de monsieur l'évesque de Bruges, Remigius Drutius, et autres du magistrat, dattées le 12 juillet, soussignées de Groote, et une requeste au Roy, apostilée de s'adresser à moy. Et estant examiné, a dict avoir aprins à Rouen, en France, il y a environ 16 années, chez Jan Paulmier, et depuis besongné en divers lieux. Et de fait, est trouvé suffisant et idoine pour exercer ledict estat. Parquoy je luy ay enchargé de s'adresser à la Cour, pour obtenir lettres d'admission, et d'observer les points concernant ledict estat.

[Getekend :] Amest Tavernier⁶.

7.

1574 September 18. — *Huwelijkscontract tussen Jan vanden Kerchove, kuiper, en Sara Christiaens, de dochter van Roeland Christiaens en Paschine van Genuwe.*

Wadimont, Oysel, 18^{en} Septembre 1574. — Jacop vanden Kerchove, als voocht met Christiaen van Woestwynckele⁷ zyne medevoocht, hedent deser date, present ons scepenen, ghezwooren alleenelicken te deser acte van Jan, de zone van Willem vanden Kerchove, cuupere, die hy hadde by Willemyne Obbelare, zynen wyve, metsgaders Jan te desen present ende voor ooghen zynde ende in 't naervolghende consenterende over hem zelve, ter eender zyde, voort Jan van Genuwe ende Wouter Christiaens, als voochden van Sara, de dochter van Roelant Christiaens die hy hadde by Paesschyne filia Jan van Genuwe, zynen eersten wyve, dezelve Sara te desen mede present zynde verzelsipt metten voorn. Roelant, haeren vadere, ter ander zyden, welcke comparanten ende byzonder de twee toecommende conjointen, by consente ende auctorisatie van huerlieder voochden die zy overdanckelick ontfanghende, kenden ende leden, kennen ende lyden by desen, hoe zeker huwelick

(6) Dit stuk is overgenomen uit *Certificats délivrés aux imprimeurs des Pays-Bas par Christophe Plantin et autres documents se rapportant à la charge de prototypographe, publiés par P. H. Rombouts*, blz. 26-27. Antwerpen-Geft, 1881, uitgave van de *Maatschappij der Antwerpsche Bibliophilen*, nr. 10.

(7) Deze persoon is wellicht identiek met « d'heer Christiaen van Woestwynckle, oudt ontrent 50 jaren, notabel poorter deser stede [van Brugge], hem gheneerende in cathoenen ende houdende cruwenierswynckle », vermeld in een document d.d. 12 Augustus 1589. Zie : Brugge, stadsarchief, *gerechtelijke dossiers*, nr. 5132.

apparent was te gheschieden tusschen den voorn. Jan vanden Kerchove ende Sara Christiaens by zoverre tzelve voortghanck hebben mach naer d'ordonnantiën van onze Moeder die heleghe Kercke, ende dat zy voor eenich finael slot ofte belofte van huwelick elcanderen beloofd hadden ende beloven by desen te onderhouden ende vulcommen de conditiën ende bespreken hiernaer verclaerst, te wetene:

Indien 't zo ghebuerde ende gheviele dat naer de consumatie van den voorn. huwelicke metten solempnytheden daertoe van nooden de voorn. Jan vanden Kerchove storve ende van den levende lyve ter dood quame vóór de voorn. Sara, zyn toecommende wyf, zonder eenich wettelick hoir van huerlieder beeder lichame ghecommen zynde achter te latene in levenden lyve, ghebooren ofte apparent staende ghebooren te wordene, dat in zulc gheval de voorn. Sara uut crachte van desen contracte voorenuut hebben, heffen ende behouden zal alle huere cleederen, habytten, rynghen ende juweelen alsdanne t'hueren hoofde, halze ende lichame behoorende ende dienende, ende tottedien de somme van acht ponden grooten in ghelde van den ghereetsten ghoede dat t'zynen sterfhuuse bevonden zal wesen, blyvende daernaer onvermindert omme te deelene in 't surplus van den anderen ghoedinghen jehghens zynen hoirs ende erfghenamen, elc half ende half, naer den rechten, wetten ende costumen der stede van Brugghe.

Ende daer 't ter contrariën ghebuerde ende gheviele dat naer de consumatie van den voorn. huwelicke metten solempnytheden gherequireirt de voorn. Sara storve ende van den levenden lyve ter doot quame vóór den voorn. Jan vanden Kerchove, hueren toecommenden man, zonder eenich wettelick hoir van huerlieder beeder lichame ghecommen zynde achter te latene, zo voorseyt es, dat in zulc gheval de voorn. Jan vanden Kerchove ooc voorenuut hebben ende behouden zoude by voorme van duwaryde alle zyne cleederen t'zynen lichame dienende, voort zyn halaem dienende ten ambachte van den cuupers met zyn zelveren proufschale, ende tottedien noch de somme van vier ponden grooten in ghelde vanden ghereetsten ghoede ten sterfhuuse bevonden, blyvende daernaer onvermindert omme te deelene in 't surplus van den anderen ghoedinghen jehghens haeren hoirs, elc half ende half, naer costume der stede van Brugghe.

Met expresser conditiën ende bespreke al waer 't datter kinderen ofte kint van huerlieder beeder lichame ghecommen zynde in levende

lyve waeren ofte apparent stonde ghebooren te wordene ter eerster doot, dat dien nietjeghenstaende de lancxtlevende van hem beeden altyts voorenuut hebben, heffen ende behouden zal alle zyne ofte huere cleederen, habysten, rynghen ende juweelen alsdanne t'hueren oft t'zynen halze ende lichame behoorende ende dienende, ende daernacr deelen in alle d'andere ghecedinghen ten sterfhuuse bevonden jeghens de voorn. kint ofte kinderen, elc half ende half, naer den rechten ende costume der stede van Brugge; al zonder fraude.

In kennessen.

Ib., t. a. p., *protocol van Jan Spetael, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1573-1576, blz. 171-173.*

8.

1576 Juni 15. — *De stadsregering van Brugge verleent een certificaat van goed gedrag en zeden aan Colard Herrieul op de getuigenissen van den lakensnijder Ferdinand Robaert, den drukker Jan van Genuwe de jonge en Pieter de Cueninck, pastoor van de Sint-Salvatorskerk aldaar.*

Tot verzoucke van Colaert Herrieul compareren in persooene Ferdinande Robaert, lakensnydere, Jan van Genuwe de jonghe, prentere, beide innewonende poorters deser stede, dewelcke hebben verclaerst by solemnelen eede warachtich te zyne dat zy deposanten zeere wel kenden ende over zes zoo zeven jaeren zeere wel ghekent hadden den voorseiden Colaert Herrieul, zyn costen winnende met zynghen up alle marcten, ende wel te wetene dat dezelve Colaert hem alhier ghedreghen ende ghegouverneirt heift als een man met eeren van goeden levene ende conversatie ende als een goet kynt van ense Moedere de heleghe Roomssche Kercke, soo cock van dies voorseit es blycken mach duer de attestatie van heer Pieter de Cueninck, prochiepape van der zelve portie van Sanct-Salvatorskercke binnen deser stede, hier duere ghetransfixeirt.

Actum present: Cloribus, Mastaert, scepenen, den 15^{en} Juny 1576.

Ib. t. a. p., *Overleg 1575-1576 B, nr. 64 (minuut).*

9.

1580 Sept. 2 - 1581 Sept. 2 — *Post uit de stadsrekening van Brugge, houdende uitgave van 7 pond 6 schelling 8 denier groot aan de drukkers Jacob Janszuene en Jan van Genuwe wegens het drukken van stedelijke verordeningen.*

Jacob Janssuene [ende] Jan van Genuwe, prenters, over dyverssche ordonnantiën by laste gheprent, by zes distincte ordonnantiën :
7 lb. 6 s. 8 gr.

Ib., t. a. p., *stadsrekening van Brugge over het dienstjaar 1580 Sept. 2 - 1581 Sept. 2*, blz. 56, nr. 3, rubriek: « Uutgheven van ghemeene zaken ».

10.

1580 Sept. 2 - 1581 Sept. 2. — *Post uit de rekening van het Brugse Vrije houdende uitgave van 6 pond 12 schelling parisise aan Jan van Genuwe wegens het drukken van een verordening.*

Jan de Genuwe, prenter, de somme van elleven schellynghen grooten ter cause van 't prenten, van zeker ordonnantie ten ghebruucke van den Lande van den Vryen, by ordonnantie : 6 lb. 12 s. (par).

Brugge, rijksarchief, *fonds van het Brugse Vrije, nr. 320 : rekening van 't Vrije over het dienstjaar 1580 Sept. 2 - 1581 Sept. 2*, blz. 100, nr. 6, rubriek: « Betalynghe van diveersche partiën ende extracrdinaire costen die den Lande overghecommen zyn binnen den tyd vanden voors. rekenynghe ».